

Az 1848–49-es forradalomra és szabadságharcra emlékezünk

Kiss Ernő

Boldogult Törös Tivadar munkatársunk a „Fővárosi Lapok“-ban (1895. október 8, kedd) a következő sorokat adta közre:

Oda lenn, Torontálban, a hol a fálvak és a városok, úgyszólván telve vannak a Kiss Ernőről szóló legendákkal, a Karátsonyiak, Dánielek és Gyertyánffyok kastélyaiban éppen úgy, mint egyszerű házacskákban, avagy nyilvános helyeken, gyakran támad bús beszéd az aradi tizenhárom közül mesés galériájával kitűnt vértanúról, a kinek bitóján azért nem zöldelt ki a borostyán, mert sortűz teríté le őt a halálba . . .

Egyszer ismét róla hallottam. Magasztalták, a rajongás szárnyalásával emlegettek tetteit, és a beszéd közbe olyan adat is vegyült, a mit Kiss tábornok életirója fontosra kell, hogy vegyen, mert nagyon sok talószínűség készítheti erre. Egy pár érdekesség, jellemző vonást azonban előre kell vetnem, hogy a Kiss Ernő nagy tragédiáját előidézték körülmény érthetőbb, tisztább képet kapjon.

Az már ismert, mesékbe való bőkezűség volt, melylyel Kiss Ernő elárasztotta ezredét, mint a Hannover-huszárok parancsnoka. Még a külföldön is hire terjedt, hogy az Új-Pécsen parancsnokló huszárezredes miként csináltatott az egész ezrednek a saját költségén egyenruhát; finomat, szépet, hogy egy-egy közhuszárja jobban festett a mondurban, mint egy más ezredből való kadét. Tisztjeit szerette. azok pedig imádták őt. úgy, hogy minden gavallér huszártisztnek egyedüli vágya volt, hogy a Kiss Ernő ezredéhez jusson.

*

Egy alkalommal egy szegény kadétjából hadnagy lett. Abban az időben renge-

teg pénz kellett ahhoz, hogy egy huszártiszt kievpirozza magát. A szegény új hadnagynak minden örömét megkeserítette az a gond, hogy honnan teremse elő azt a mesés összeget? . . . Kiss Ernő, — ki nagyuri passzióval szeretett az ilyen helyzeteken segíteni, pár napra a kinevezés után feketére hívatta magához a hadnagyot.

— Tud tarokkozni ? kérde Kiss a hadnagytól.

— Parancsára!

Az ezredes belenyúlt a dolmány zsebébe és onnan hamarosan elővett valamit és a sapkája alá rejtette az asztalon.

Az első pártit annyiba játszok, a mennyi a sapkám alatt van! — mondá gyorsan a parancsnok és a szegény hadnagy hűledezése között osztani kezdett és játszott. Kiss Ernő természetesen mindent elkészített . . . és elvesztette a partit, mire fölemelte a sapkáját és ott komolykodott az asztalon teljes valóságában, egy ezres bankó . . .

— Terringettét, hadnagy úr! önnek nagy a szerencséje! — tetette a dolgot Kiss Ernő, de ma tovább nem játszunk, mert még koldus-sá lesz... mondá csillogó szemekkel, a felett való örömeiben, hogy a hadnagyon a nélkül segített, hogy katonai önértetében megalázta volna...

*

Rendkívül szerette egy Plaján nevű főhadnagyát. Derék, magyar érzelmű tisztje vala ez, és mindennapos vendége a Kiss asztalának. Egy izben ebéd után, a házigazda a dohányzóba vonult vissza vendégeivel. Egyik asztalkán, egy káprázatos szépségű hamutartó állott. Telisteli volt rakva drágakövekkel, míg maga a hamutartó az ötvös művészei remeke volt.

Nos főhadnagy úr, fordult társalgás közben kedvencéhez Kiss Ernő, találja ki, mi volt az ára ennek a hamutartónak?

— Nem tehetem, nem értek hozzá, szabdozott Plaján főhadnagy.

— Csak próbálja meg, mert ha eltalálja, önnek adom.

Erre a nagy ígéretre a főhadnagy is összedezte magát, és elkezdett taláломra számokat mondogatni:

— Ezer forint.

— Sokkal több!

— Háromezer...

— Följebb!

— Ötezer...

— Négyszer annyi! ... segített neki a gavallér házigazda, mire Plaján főhadnagy szinte megszedülve az örömtől mondta ki az előre sejtetett számot:

— Húszezer forint!

— Eltalálta! ... Itt van, az öné!

A szerencsés tiszt aztán évek múltán végig csinálta Kiss Ernő oldala mellett a szabadságharcot és mikor az aradi várból, hosszú fogságból kijött, úrrá tette — a hamutartó.

*

De mielőtt Kiss Ernő is rálépett volna a megszentelt emlékeztető tizenháromnak az útjára, megjelent a temesvári hadosztályparancsnok a garnisonban és megvizsgálta az Új-Pécsen állomásozó huszárságot. A legénység, a Kiss Ernő által csináltott disz-uniformisban rukkolt ki, hogy annál nagyobb hatást tegyen a legenda szerint — Haynaura. Mikor aztán a bresciai hiéna meglátta a legénységen a tündöklő ruhát, szörnyű düh fogta el és oda fordult Kiss Ernőhöz: — Micsoda komédia ez, parancsnok úr?! Jegyezze meg magának, hogy ez nem az ő felsége uniformisa. Ez

hamis! Az igazi uniformis az, a mit a császártól kaptak.

Ha még egyszer ebben a maskarában látom őket, önt fogom szigorú felelősségre vonni! Adieu! . . .

És éppen sarkantyút akart adni a lovának, midőn a Kiss Ernő hangját hallja, ki idegesen szólt oda segédtsíjtjének :

— Főhadnagy úr! Vegye tudomásul jövőre, hogy mikor én tartok szemlét a legénység fölött, akkor díszuniformisban vonuljanak ki, ha pedig a hadosztály parancsnok úr jön, akkor komisz ruhában kell kirukkolni... Értette, főhadnagy úr?!

Kiss Ernő Nagybecskerek főterén állt szobrának feje, a Városi Múzeum tulajdona

Haynau tajtékozott a dühtől, midőn e szavak után Kiss Ernő szalutált neki és szó nélkül ellovagolt... El is követett mindent, de nem tu-

dott Kiss Ernő ellen semmi fegyelmi büntetést kivinni, mert föl, egész az udvarig ismerték a nábob-parancsnokot, a huszártisztek eszményképét.

*

De jött a bosszú napja.

Kiss Ernő olt ült az aradi vár kazamatáiban a többiekkel, kiket eljegyezték a vértanú halálra. Haynau pedig Budán ítélte, és terjesztett kegyelemre a nemzet vasrvert nagyjai közül, a kit akart. És a míg Világos után a Kiss Ernő kincseket érő ezüst- és aranyeműi is osztrák hadiszákmányul kerültek Temesvárra, és onnan senki se tudja — hova... azalatt Haynau nagy gondja volt a Kiss Ernő sorsára, és habár előkező kezek nyultak igen magasra, hogy azt az embert a ki eszményképe volt a lovas-katonaságnak, és a ki annyit áldozott egykor a hadseregért — megmentsék — a fogságnak, hasztalan volt.

Az 1848–49-es forradalomra és szabadságharcra emlékezünk

Rukkoltassa ki most komiszban a huzsárjait...

Az első sortüz csak térdre ejtette Kiss Ernőt és bekötött szemekkel, testében három golyóval így várt tovább.

A vezénylő őrnagy halálsápadtan, alig tudta a második sortüzet rávezényelni a hősök hősenek a testére.

ARMENIA-1900 (Eredeti írásmódban)

Czetz Jánosra emlékezve

Kedves Bálintné Kovács Júlia!

Mindenekelőtt szeretném megköszönni a hozzám eljuttatott Erdélyi Örmény Gyökerek füzeteket. Minden számnak örvendek, mert általuk értékes ismeretekkel gazdagodunk az örmény történelmi múlttal kapcsolatosan és jobban megismerjük az erdélyi örmény gyökerekkel rendelkező családok jelenlegi és múltbeli életét... Ha van lehetőség a füzetek küldésére kérem, küldjék a továbbiakban is, ezeket örömmel olvasom és gyűjtöm, de ha a továbbiakban erre nem lenne lehetőség, akkor az Interneten (e-mail-en) fogom elolvasni. Sajnos tudomásul kell vennünk, hogy az anyagi lehetőségek egyre korlátozottabbak.

Szeretnék Önnek néhány sort írni a Gidófalván, Sepsiszentgyörgytől 10 km-re levő községben látható emlékekről, melyekkel a község Czetz Jánosra, az örmény származású 1848-49-es szabadságharc honvédtábornokára emlékezik. Itt ebben a háromszéki faluban született 1822. június 8-án Czetz János. A falu központjában a községháza falán erre emlékezteti a járókelőket az ott elhelyezett emléktábla. A gyermekek és fiatalság tudatában azért él elevenen a nagy tábornok emléke, s a község iskolája is a nevét viseli. Maradandó élményt jelent az oda látogatóknak az 2012. április 11-én tiszteletére berendezett és átadott új Emlékszoba. Emlékszoba azelőtt is volt, szerényebb körülmények között berendezve, de ez a mostani jelentősen kibővült a budapesti Hadtörténelmi Múzeum által adományozott értékes anyaggal. Az emlékszoba falain a tábornok életét bemutató szemléltető táblák vannak, a dokumentumok, könyvek, iratok, családi fényképek stb. megfelelő asztalokon, íveg alatt láthatók és kérésre tanulmányozhatók. Az emlékszobával szemben van a műemlék református vártemplom, melynek cintermében emlékkopjafa van. Ezt a kopjafát Czetz János halálának 90. évfordulóján, 1994-ben avatták. Ugyanakkor Petri János, a falu volt tanácsi titkára és Kelemen József sepsiszentgyörgyi tanár Czetz János Emlékfüzetet szerkesztett, melyet 500 példányban adtak ki a magyarországi Tiszaföldváron. A fent leírtaknak, valamint az évenkénti megemlékezéseknek köszönhető, hogy a falu nagy szülöttjének emléke és szelleme elevenen él a gidófalvi emberek tudatában.

Ezen levélben mellékelek néhány általam készített felvételt Gidófalváról és az Emlékszobáról, melynek meglátogatását az ide látogatóknak bátran merem ajánlani.

A BTBT (Bálint Tibor Baráti Társaság – szerk.) tevékenységét az Internet és az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek által figyelemmel kísérem, de sajnos tevékenységébe a távolság miatt és, koromnál fogva (80 évesen), már nem tudok aktívan bekapcsolódni. A támogatási díjat postán az ön címére küldöm.

Dr. Wotsch Gyula nyugdíjas főorvos

Írták: dr. Kallos Lajos és dr. Kerekesházy József – a heraldikai részt dr. báró Nyáry Pál (1937)

Abedik gróf csodálatos élete^{*1}

(3., befejező rész)

A férfikor

Abedik Péter nagyon megkedveltette magát a sah udvarában. Szolimánnál is megmaradhatott volna, ám ő elkívánczolt. Sikkerrel befejezván a rá bízott diplomáciai feladatot, előbb a perzsa kereszténység fővárosába utazott. Itt vette fel a kapcsolatot az ecsmiadzini Jákobbal, és nemskára az örmény katolikoszok székhelyétől nem messze eső Nasirvánban jelent meg. Itt egykori követtársa, Máté pap lett az érsek. Abedik mintegy három esztendeig élt ebben a városban, életének talán legmozgalmasabb idejét töltve el itt. Kapcsolata az érsekkel kitűnő volt, s jelen lehetett akkor is, amikor a római pápa követe, Piscopus megérkezett. A két férfi között azonnali volt a megértés, s Piscopus a későbbiekben is egyengette Abedik útját. Amely egyre kalandosabbá és veszélyesebbé vált.

Az európai városok felé indult a két férfi, és az őket kísézők kis csapata. Az út Oroszországon keresztül vezetett. Örökösen tartani kellett attól, hogy a tatárok rájuk rontanak, s a kemény orosz tél is erősen szorongatta a kis csapatot. Mikor Moszkvába értek, legelőbb is kényelmes szállást keres-

tek, ahol az európai követeket fogadni tudják majd. Erről az időszakról nagyon kevés adat maradt fenn, így nem tudni azt sem, hogy vajon a cár fogadta-e a követeket vagy sem.

1677 nyara már Bécsben találta Abedik Pétert és Piscopust. Az udvarban a megszokott királyi pompa fogadta őket, maga Lipót, ha nem voltak a vendégei, azonban patriarkális egyszerűségben élt a Hofburgban. Mindazok a műkincsek, amelyek a Habsburgok évszázadok óta felhalmozták, el voltak zárva a hétköznapi használattól. Abedik és Piscopus előtt egy új világ tárult fel. A szolgálattévó kamarás intésére feltáruhtak az ajtók, és a két követ ott állt a kor egyik leghatalmasabb uralkodója előtt.

A mély meghajlásokra Lipót keskeny, göndörparókás fejét kissé megbiccentette, és a jelenlévő udvari méltóságok és egyházi férfiak előtt a követek előadták jövetelük célját, azaz azt az óhajt, hogy a fejedelmek és uralkodók támogatásával hozzák létre a szövetséget, amely kiűzi a törököt a keresztény Európából.

Sorra kapták a meghívásokat nemcsak a Bécsben székelő pápai nunciustól, aki aztán a későbbiek folyamán a Szent Liga létrehozásában s Lipótnak a háborúra való rábeszélésében is fontos szerepet játszott, hanem a bécsi politikusoktól is. Wallenstein Károly gróf, sőt, a gögös Dietrichstein herceg is meghívták őket palotáikba. Sor került a tisztelgésre Eleonóra anyacsászárné előtt is, aki nagy érdeklődést mutatott a

* Eredeti írásmódban

¹ Az Abedik családnév további névváltozatai az egyes forrásokban: Abedick, Bedic, Bedick, Bedik, Petik. „A név örmény eredetű. Helyes alakja Abedik, miután pedig keleti nyelvben a „b” betű áthasonul s azonos kiejtésű a „v” betűvel, ugyanaz a név ma Avedik alakban is feltehető.” (Dr. Kunos Ignác)